

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

Студентки 5 курсу, 3 групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
освітньої програми «Публічне
управління та адміністрування»

Навроцької
Анни
Володимирівни

(підпис студента)

Науковий керівник
д.е.н.,
доцент

Новікова
Наталія
Леонідівна

(підпис керівника)

Гарант освітньої програми
к.держ.упр.

Динник
Ірина
Петрівна

(підпис гаранта)

Київ 2023

Державний торговельно-економічний університет

Факультет економіки, менеджменту та психології

Кафедра публічного управління та адміністрування

Освітній ступінь: бакалавр

Спеціальність: публічне управління та адміністрування

Освітня програма: публічне управління та адміністрування

Затверджую

Зав. кафедри _____

«30» грудня 2022 р.

Завдання на випускню кваліфікаційну роботу студентіві

Навроцької Анни Володимирівни

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи: «Державне регулювання розвитку сільських територій в Україні»

Затверджена наказом ректора від «14» грудня 2022 р. № 3416

2. Строк здачі студентом закінченої роботи: 01.02.2023

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи

Мета роботи: поглиблення теоретичних засад державного регулювання розвитку сільських територій та розроблення практичних рекомендацій щодо його вдосконалення в Україні.

Об'єкт дослідження: процес державного регулювання розвитку сільських територій в Україні.

Предмет дослідження: теоретичні та прикладні аспекти державного регулювання розвитку сільських територій в Україні.

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

1.1. Аналіз результатів реалізації реформ децентралізації та адміністративно-територіального устрою України

1.2 Моніторинг та оцінювання розвитку сільських територій в Україні

РОЗДІЛ 2. ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінювання результатів реалізації Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 р.

2.2. Напрями удосконалення державної підтримки розвитку сільських територій України

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Календарний план виконання роботи

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	До 24.11.2022	24.11.2022
2	Складання плану та підготовка індивідуального завдання для виконання випускної кваліфікаційної роботи	До 30.12.2022	30.12.2022
3	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису першого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 10.01.2023	10.01.2023
4	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису другого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.01.2023	20.01.2023
5	Представлення закінченої випускної кваліфікаційної роботи	До 27.01.2023	27.01.2023
6	Підготовка письмового відгуку на випускну кваліфікаційну роботу	До 01.02.2023	01.02.2023
7	Проведення попереднього захисту випускних кваліфікаційних робіт	01-02. 06.2023	01-02. 06.2023
8	Вирішення питання про допуск випускної кваліфікаційної роботи до захисту	До 10.02.2023	До 10.02.2023
9	Направлення випускної кваліфікаційної роботи із зовнішньою рецензією у ЕК для захисту	За графіком	За графіком

6. Дата видачі завдання «30» грудня 2022 р.

7. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи

_____ (прізвище, ініціали, підпис)

8. Гарант освітньої програми Динник І.П.

9. Завдання прийняв до виконання студент _____

_____ (прізвище, ініціали, підпис)

10. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи:

Випускна кваліфікаційна робота Навроцької Анни Володимирівни на тему: «Державне регулювання розвитку сільських територій в Україні» відповідає темі та носить актуальний характер. Автором опрацьовано значний масив вітчизняних та зарубіжних інформаційних джерел, що дало змогу розкрити сутність заявленої теми.

У першому розділі автором проаналізовано результати реалізації реформ децентралізації та адміністративно-територіального устрою в Україні, здійснено моніторинг та оцінювання розвитку сільських територій в Україні.

Другий розділ ВКР присвячено пошуку публічно-управлінських рішень щодо удосконалення державного регулювання розвитку сільських територій в Україні.

Зміст та структура роботи розкривають тему, робота виконана відповідно до вимог та рекомендована до захисту з позитивною оцінкою, а її автор Навроцька Анна Володимирівна заслуговує на присвоєння ступеня бакалавр зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи _____

_____ (підпис, дата)

Відмітка про попередній захист Динник Ірина Петрівна _____

_____ (підпис, дата)

11. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу:

Випускна кваліфікаційна робота студента _____

_____ (прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми: Динник І.П. _____

_____ (підпис)

Завідувач кафедри: Новікова Н.Л. _____

_____ (підпис)

«01» лютого 2023 р.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ	5
1.1. Аналіз результатів реалізації реформ децентралізації та адміністративно-територіального устрою України	5
1.2 Моніторинг та оцінювання розвитку сільських територій в Україні	14
РОЗДІЛ 2. ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ	20
2.1. Оцінювання результатів реалізації Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 р.	20
2.2. Напрями удосконалення державної підтримки розвитку сільських територій України	26
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33
ДОДАТКИ	39

ВСТУП

Актуальність теми. Підвищення ефективності управління є однією з пріоритетних цілей уряду, і реформи, які проводяться для досягнення цієї мети, є одними з найважливіших. Створення системи управління, здатної здійснювати якісні перетворення в Україні, з дотриманням принципів демократії, верховенства закону, захисту прав людини та принципів гендерної рівності, інклюзивності та спільної участі є основою для успіху низки інших змін, які переживає наша країна в сучасних умовах свого розвитку.

Довгий час сфера державного управління та послуг залишалася неефективною, непрозорою та закритою для сторонніх. Для виправлення такого стану справ та здійснення ефективного управління Уряд України працює над вирішенням таких завдань: формування ефективної системи державного управління, яка здатна проводити узгоджену та послідовну політику, спрямовану на адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики та сталий соціальний розвиток; подальший розвиток громад, як сучасної системи місцевого самоврядування, що сприятиме динамічному розвитку регіонів; змінити підхід до управління державними фінансами, що передбачає прозоре та ефективне використання бюджетних коштів; впровадження елементів електронного управління для підвищення ефективності та якості державних послуг та мінімізації корупції всередині країни.

Таким чином досягнення успіхів у цих напрямках дозволить побудувати досить якісну систему управління та надання державних послуг, яка працюватиме послідовно та на благо кожного громадянина.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних засад державного регулювання розвитку сільських територій та розроблення практичних рекомендацій щодо його вдосконалення в Україні.

Відповідно для досягнення поставленої мети передбачається вирішити такі завдання дослідження:

- здійснити аналіз результатів реалізації реформ децентралізації та адміністративно-територіального устрою України;

- провести моніторинг та оцінювання державного регулювання розвитку сільських територій в Україні;
- надати оцінку результатам реалізації Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 р.;
- визначити основні напрями удосконалення державного регулювання розвитку сільських територій в Україні.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання розвитку сільських територій в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти державного регулювання розвитку сільських територій в Україні.

Методи дослідження. Для виконання зазначених завдань було використано наступні методи наукового дослідження: індукції та дедукції (визначено результати реалізації реформ децентралізації та адміністративно-територіального устрою України), методу порівняльного аналізу (здійснено моніторинг та оцінювання розвитку сільських територій в Україні), методу синтезу (узагальнено основні результати реалізації Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки та надано пропозиції щодо удосконалення державної підтримки розвитку сільських територій України), табличного та графічного методів (презентовано результати дослідження, що проводилися в роботі під час аналізу особливостей державного регулювання розвитку сільських територій в Україні).

Практична цінність результатів дослідження полягає у виробленні практичних рекомендацій з удосконалення системи державного регулювання розвитку сільських територій в Україні та підвищення рівня їх соціального та економічного розвитку.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота, зміст якої викладено на 46 сторінках, складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел із 37 найменувань та містить 2 додатки, 6 таблиць і 2 рисунки.

РОЗДІЛ 1. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

1.1. Аналіз результатів реалізації реформ децентралізації та адміністративно-територіального устрою України

Метою реформи є формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення та підтримки повноцінного довкілля громадян, надання якісних та доступних державних послуг, створення інститутів прямої влади, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Реформа передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед жителями за ефективність їхньої роботи та перед державою за її законність [6].

Ключові результати реалізації реформ децентралізації та адміністративно-територіального устрою України варто починати аналізувати від моменту їх запровадження та до сьогодні. Таким чином в Україні процес децентралізації розпочався у 2014 році з ухвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), Законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (02.05.2015) та про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України в напрямку модернізації фінансової децентралізації.

Цей процес дозволив сформувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний ефективний та дієздатний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – територіальні громади.

За 7 років реформи було сформовано 1070 об'єднаних центрів, до яких добровільно вступили 4882 громади, з них перші місцеві вибори відбулися у 936 територіальних громад [20].

Урядом затверджено перспективні плани формування територій громад у 24 областях, що охоплюють 100% територій областей.

Відповідно до Закону України від 16.04.2020 № 562-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад» Кабінет Міністрів України визначив адміністративні центри та затвердив території 1470 дієздатних територіальних громад, у яких проводилися місцеві вибори 2020 року за новою територіальною ознакою.

Завдяки впровадженню міжмуніципального співробітництва громади отримали можливість консолідувати зусилля та реалізовувати спільні проекти, а також відбувся більш раціональний розподіл фінансів та бюджетних асигнувань між територіями починаючи з 2020 року (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Державна підтримка економічного та соціального розвитку територій в 2020 році

Джерело: сформовано автором за [21]

Варто відмітити, що на сьогоднішній день демократія є найпопулярнішою формою політичної організації суспільства, яка дозволяє людям не лише обирати лідерів, а й контролювати уряд. Незважаючи на всі проблеми, що

виникають у рамках демократичної форми організації суспільства, його державно-політичного устрою, саме влада народу найкраще справляється із викликами сучасності та найкращим чином спроможна справитися з основними проблемами та перешкодами розвитку на регіональному рівні.

Таким чином багаторічна відсутність політичної волі щодо повноцінної децентралізації в державному управлінні стала однією з причин посилення сепаратистських рухів на сході країни. Основними наслідками політики тотальної централізації влади в Україні є:

- значний рівень залежності місцевих територій та їх бюджетного забезпечення від центру;
- низький рівень інвестиційної привабливості територій;
- інфраструктурно, фінансово та кадрово слабкі громади через переїзд кваліфікованих кадрів та молоді в міста;
- деградація сільських районів в напрямку соціального, економічного та інфраструктурного розвитку;
- складна демографічна ситуація;
- низька якість надання державних послуг;
- низький рівень довіри до влади;
- високий рівень корупції на місцях та низька ефективність управлінських рішень [21].

На момент початку реформи у 2014 році в Україні самодостатніми були лише 6 регіонів, що зумовило суттєву регіональну диспропорцію, а відповідно, і якість життя та послуг, які отримують українці. Дана ситуація вимагала радикальних реформ у сфері державного управління, місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

На практиці реформа децентралізації дала поштовх до формування дієвого та найближчого громадянину інституту влади – місцевого самоврядування.

Добровільне об'єднання територіальних громад дозволило новоствореним органам місцевого самоврядування отримати відповідні повноваження та ресурси, які раніше мали міста обласного значення, що надало можливість

вирішувати певні проблеми громад на місцевому рівні, що максимально скоротило час на прийняття рішення та його реалізацію [11].

Інтереси громадян, які проживають на території об'єднаної громади, тепер представляють голова, орган депутатів і виконавчі органи муніципальної ради, які обираються шляхом виборів та забезпечують реалізацію наданих законом повноважень на користь громади. У населених пунктах, які входять до складу єдиної громади, право жителів на місцеве самоврядування та надання послуг громадянам забезпечують їхні виборні старійшини.

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» збільшення, укрупнення та об'єднання громад відбувається шляхом урахування думки громадян на місцях з приводу перспективності такого об'єднання. В процесі планування створення таких громад першочерговим завданням є визначення потенційних ресурсних та матеріальних можливостей громади для економічного та соціального розвитку та можливості забезпечення надання якісних послуг жителям таких громад відповідно до їх потреб [21].

Для ефективного функціонування громад та органів їх самоврядування на місцях, а також для забезпечення ними соціально-економічного розвитку передбачається збільшення ресурсної та фінансової бази такої території. Тобто децентралізовані повноваження мають бути забезпечені відповідними ресурсами для якісної реалізації.

Тому із внесенням змін до Податкового та Бюджетного кодексів з 1 січня 2015 року органи місцевого самоврядування отримали більше фінансової свободи для підвищення економічного потенціалу та акумулювання коштів на місцях для подальшого інвестування в розвиток громад.

Територіальні громади завдяки реформі отримали повноваження та ресурси, які мають міста обласного значення, зокрема, зарахування 60% ПДФО на власний розсуд до місцевих бюджетів територіальних громад. Крім того, повністю місцевими залишаються надходження від податків, а саме: єдиний податок від ФОПів, податок на прибуток підприємств та фінансових установ

комунальної власності та податок на майно (нерухомість, землю, транспорт) [24].

Крім того, територіальні громади мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом (до прикладу до моменту реформування прямі відносини мали лише обласні та районні бюджети, бюджети міст обласного значення), для виконання делегованих державою повноважень їм надаються відповідні трансферти (дотації, освітні та медичні субвенції, субвенції на розвиток комунальної інфраструктури і т.д.). Законодавчі зміни також надали органам місцевого самоврядування право затверджувати місцеві бюджети незалежно від дати ухвалення Закону про державний бюджет.

Дані покращення в діяльності сільських територій вже дали перші помітні результати: власні доходи місцевих бюджетів збільшились на 200 млрд грн із 2014 по 2019 рр. (з 68,6 млрд грн до 267 млрд грн). Це реальний інструмент впливу на досягнення результатів та відповідальність за довіру жителів громади [20].

В результаті децентралізації територіальні громади, крім збільшення власних фінансових можливостей, мають інші інструменти забезпечення економічного розвитку, а саме: зовнішнє запозичення, самостійний вибір інститутів обслуговування коштів місцевих бюджетів щодо розвитку та власних доходів бюджетних установ. Повноваження у галузі архітектурно-будівельного контролю та вдосконалення містобудівного законодавства децентралізовані, органам місцевого самоврядування надано право самостійно визначати містобудівну політику.

Після ухвалення низки законів про децентралізацію повноважень та регулювання земельних відносин громади отримують право розпоряджатися землями за межами населених пунктів. Верховна Рада України ухвалила закони, які дають змогу децентралізувати частину повноважень Центру надання основних адміністративних послуг: реєстрацію нерухомого майна, бізнесу та місця проживання людини – шляхом передачі їх на рівень громад, при цьому що раніше такі повноваження були лише в районних та обласних центрах.

Законопроекти націлені на більш чітко розмежувати на місцях повноважень у сфері освіти, охорони здоров'я, дозвілля, соціально-економічного розвитку, інфраструктури між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на кожному із територіальних рівнів адміністративно-територіального устрою держави [16].

Таким чином реформи були започатковані задля можливості формування нової територіальної основи діяльності органів влади шляхом:

- визначення загально прийнятого адміністративно-територіального устрою для формування ефективних територіальних громад на місцях в нових територіальних об'єднаннях;
- прийняття адміністративно-територіального устрою субрегіонального (районного) рівня в якості територіальної основи діяльності органів державної влади;
- визначення основ адміністративно-територіального устрою всієї країни, порядку створення, ліквідації, встановлення та зміни меж адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів в середині країни відповідно до європейських стандартів;
- створення та ведення Державного реєстру адміністративно-територіальних одиниць в населених пунктах України в рамках реалізації нової бюджетної програми «Електронне управління у сфері розвитку громад та територій України».

Внаслідок тих самих реформ передбачається формування ефективного місцевого самоврядування та оптимальної системи територіальної організації влади на новій адміністративно-територіальній одиниці за рахунок:

- закріплення на законодавчому рівні реформ місцевого самоврядування та територіальної організації влади шляхом змін до Конституції України;
- розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, а також їх підрозділами з урахуванням принципу субсидіарності та нового територіального базису;

- реалізація збалансованої бюджетної моделі надходжень та видатків органів місцевого самоврядування на виконання власних та переданих повноважень;

- переформатування місцевих державних адміністрацій відповідно до нової компетенції, основними повноваженнями яких стануть забезпечення прав і свобод громадян, реалізація державних та регіональних програм розвитку, забезпечення координації (взаємодії) діяльності територіальних органів державної влади, центральні виконавчі органи; здійснення адміністративного нагляду за законністю актів органів місцевого самоврядування;

- остаточне вирішення питання відкритості та прозорості адміністрування місцевих податків та зборів органами місцевого самоврядування;

- організація досить таки сприятливих правових умов для участі жителів територіальних громад у прийнятті управлінських рішень на місцях, розвиток форм місцевої демократії.

- створення та ведення Єдиного державного реєстру актів органів місцевого самоврядування в рамках реалізації нової бюджетної програми «Електронне управління у розвитку громад та територій України» [15].

Варто зауважити, що над даною реформою та її основними положенням працювала множина вищого управлінського та керівного складу державних органів влади України, серед яких: Президент України, Офіс Президента України, Головне управління регіонального та кадрового розвитку, Департамент місцевого самоврядування та децентралізації, Міністерство розвитку громад та територій України, Асоціація сільських, селищних рад та муніципалітетів об'єднаних громад, Українська асоціація районних та обласних рад, Асоціація територіальних громад, Асоціація міст України, облдержадміністрації, райдержадміністрації, учасники програми «U-LEAD with Europe».

Таким чином за період становлення та розвитку реформи з децентралізації уже сформовано та діє основний пакет нового законодавства, що реалізує пріоритетні законодавчі ініціативи. Таким законодавчими актами визначено:

- Закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України. Завдяки цим змінам відбулася фінансова децентралізація, а саме місцеві бюджети зросли на 206,4 млрд грн: з 68,6 млрд грн у 2014 році до 275 млрд грн у 2019 році, а далі до 285 млрд грн у 2020 році та 298 млрд грн у 2021 році;

- Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Дав змогу в 2015-2019 роках в Україні на добровільній основі створити 982 територіальні громади, при тому що до складу цих територіальних громад увійшли близько 4,5 тис. колишніх місцевих рад (із майже 12 тис. наявних до реформи). На практиці міжнародні науковці та європейські аналітики дані темпи міжмуніципального об'єднання охарактеризували як дуже високими [20].

Крім цього абсолютною новинкою закону про децентралізацію стало закріплення за кожною територіальною одиницею на місцях старійшини, що мають першочергове завдання представляти інтереси мешканців певного села в загальній об'єднаній раді територіальної громади. Варто зауважити, що у 2018 році об'єднані громади отримали у комунальну власність майже 1,5 млн га сільськогосподарських угідь поза населеними пунктами.

- Закон «Про співробітництво територіальних громад» передбачає розробку положень про створено механізму вирішення спільних проблем громад: вивезення та переробка відходів промислових так і відходів домогосподарств, розвиток загальної інфраструктури певної місцевості чи регіону в цілому тощо. На практиці сотні громад вже скористалися цим механізмом та перейшли до вирішення певних проблем на місцях згуртовано та за рахунок співфінансування.

- Закон «Про основи державної регіональної політики». Відповідно до цього закону передбачається, що державна підтримка регіонального розвитку та розвитку комунальної інфраструктури за час впровадження реформи збільшилась у 41,5 раза: з 0,5 млрд грн у 2014 році до 20,75 млрд грн у 2019 році. Завдяки цій підтримці у регіонах та громадах у 2015-2019 роках реалізовано понад 12 тисяч проектів [20].

- пакет законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг. Данна інновація дала змогу делегувати органам місцевого самоврядування відповідний рівень повноважень щодо надання основних адміністративних послуг, а саме: реєстрація місця проживання громадян, видача паспортних документів, державна реєстрація юридичних та фізичних осіб, підприємців, об'єднань громадян, реєстрація актів громадянського стану, права власності на певну нерухомість, вирішення земельних питань та ін.

Нова законодавча база значно посилила мотивацію міжмуніципального об'єднання у країні, створила відповідні правові умови та механізми для формування дієздатних територіальних громад сіл, селищ та міст, що поєднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем. Також вже виправдала себе нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів, які отримали певну автономію та незалежність від центрального бюджету.

Таким чином повноваження між рівнями управління мають бути розподілені за принципом субсидіарності, при цьому мешканці громад мають бути забезпечені механізмами та інструментами впливу на місцеві органи влади та участі у прийнятті рішень.

У 2022 році очікувалося внесення змін до Конституції щодо особливостей децентралізації та нових напрямків діяльності органів місцевого самоврядування, які необхідні для подальшого просування реформи та її завершення, при цьому через повномасштабне вторгнення росії та територію України таких змін не відбулося та реформи відкладено до мирних часів в країні, при цьому на місцях через війну виникають нові проблеми, які органи місцевого самоврядування намагаються вирішити самостійно в найкоротші терміни.

1.2 Моніторинг та оцінювання розвитку сільських територій в Україні

Децентралізація є ефективною реформою, якщо країна обирає шлях прогресу. Усі країни, що вступили до ЄС, пройшли через таку реформу, яка дала поштовх економічному та соціальному розвитку цих країн, особливо їхніх сільських районів, так, в Україні, за статистичними даними, до початку реформи 92% сільських громад мали менше ніж 3000 жителів, майже 11% сільських територіальних громад мали менше ніж 500 жителів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Адміністративно-територіальний устрій України

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Автономна Республіка Крим	1	1	1	1
Області	24	24	24	24
Міста	461	461	461	461
Райони	490	490	490	136
Селища міського типу	883	883	882	882
Сільські населені пункти, тис	28,4	28,4	28,4	28,4
Територіальні громади	458	686	841	1470

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [20]

Варто зауважити, що за даними таблиці більш ніж 50% сільських населених пунктів дотація становила понад 70%. 483 територіальні громади загалом були забезпечені дотаціями на 90%. Це зумовило низький рівень розвитку сільської місцевості, оскільки за таких умов розвиток підприємництва ставав неможливим.

Отже, на кінець 2021 року в Україні завдяки реформі скоротилася чисельність районів з 490 до 136 та збільшилася чисельність територіальних громад з 841 в 2020 році до 1470 в 2021 році (Додаток А, Б) [21].

Незважаючи на аргументи на користь того, що децентралізація забезпечує успішний розвиток сільських районів, дослідження, проведені в багатьох країнах, показують, що ухвалення рішення щодо децентралізації не завжди робить розвиток сільських районів ефективнішим, а основою цього є компетентність кадрів на місцях, що приймають участь в ухваленні певних

рішень. Хоча децентралізація теоретично пропонує значні можливості для успішного розвитку сільських районів, надто часто її розвитку заважають різні проблеми.

Таким чином в більшій мірі основна проблема – це бідність, що продовжує пронизувати сільські райони багатьох країн, у тому числі й України. Така ситуація виникає внаслідок неадекватної державної політики та погано розроблених програм та проектів, які одночасно б обслуговували бідні сільські громади. Тому що ці ініціативи, спрямовані на перетворення рівня життя на селі, не мали належного ефекту на зниження бідності на селі. Частиною проблеми є те, що торгова та фіскальна політика часто дискримінують сільське господарство. Державні витрати на сільське господарство часто неадекватні і часто спрямовуються не за призначенням, що не забезпечує виробникам достатніх стимулів у вигляді програм пільгового оподаткування та субсидіювання.

Сільські райони України займають 90% території країни, у яких проживає понад 30% населення, поряд із цим, протягом останніх 20 років в Україні відбувалися різкі коливання рівня бідності. Абсолютна бідність досягала двох пікових значень: у 2001 та 2015 роках. У період з 2015 до 2019 року спостерігалось стійке зниження рівня бідності більш ніж на 15%, при цьому пандемія COVID-19 також завдала певних негативних наслідків та вплинула на рівень бідності населення. Досить високий рівень бідності населення передбачувано буде в 2022 році через війну, тут рівень бідності має досягнути свого максимуму. За статистичними даними, рівень бідності у сільських населених пунктах України у період 2016-2018 рр. становив: за відносним критерієм – 31,6%, а за абсолютним критерієм – 31,5%. Однак через пандемію COVID-19, досягнення України у зниженні бідності після кризи 2015 року бути звернені назад, а далі 2022 рік де прогнози роботи просто нереально. Передбачається, що ефективна децентралізація може дещо амортизувати такі проблемні явища в суспільстві як бідність, особливо зараз в період війни коли на місцях є більша можливість в найкоротший термін допомогти населенню в певних його соціальних потребах [9].

Саме поняття «сільська територія» характеризується комплексом ознак: площа земельної ділянки; кількість мешканців та людей, зайнятих у виробництві чи обслуговуванні; об'єм виробництва; розвиток суспільно-виробничої структури; форма зайнятості населення що проживає на певній території [18]. Таким чином розвиток сільської території залежить саме від ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств, зокрема домашніх господарств та фермерів що здійснюють на таких територіях свою господарську діяльність, тобто це учасники сфери аграрного господарювання в цілому. На підставі цього у 2020 році Інститутом аграрної економіки аграрної економіки розроблено «Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року», які включають 19 позиції. Досить докладний перелік проблем розвитку сільських територій зазначено у Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року [11].

Підтримка та розвиток сільських територій визначається їх особливостями, зокрема ці території мають значно меншу щільність населення; мале примикання підприємств; орієнтація на зайнятість та самозайнятість у сільськогосподарському виробництві; низька мобільність сільського населення; практично відсутня інноваційна, наукова діяльність;

Ці відмінності є вкрай важливими для прийняття рішення про відкриття бізнесу, адже в ринкових умовах для бізнесу важливим є отримання максимального прибутку. У сільській місцевості, з урахуванням перерахованих вище особливостей, бізнес, що вимагає значної кількості працівників або орієнтований на місцеві ринки, не такий зручний і вигідний для ведення, як у великих містах або урбанізованих районах з високою щільністю населення.

Традиційні підходи до політики розвитку села зводилися (а подекуди й досі використовуються), по суті, до субсидування сільськогосподарського виробництва з метою підвищення доходів фермерів не за рахунок ринкових інструментів, а за допомогою держави.

Далі здійснимо дослідження соціально-економічного розвитку України у динаміці за п'ять років в період 2017-2021 років (табл. 1.2).

Економічний розвиток сільських територій України

Показники	Роки					Відношення 2019 року до 2017 року, %
	2017	2018	2019	2020	2021	
Сільське населення у віці 16-59 років на 1 січня; тисяч осіб	7707,6	7605,9	7495,4	7311,4	7205,3	93,5%
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	41489,3	41489,3	41310,9	41285,4	41250,1	99,4%
Площа ріллі, тис. га	32544,3	32698,5	32757,3	32805,4	32834,8	100,9%
Рівень розораності території, %	78,4	78,8	79,3	80,3	81,4	103,8%
Посівна площа сільськогосподарських культур, тис. га	27585	27699	28001	28790	29530	107,1%
Прибуток, всього, млрд. грн.	287,9	287,1	274,7	270,5	285,2	99,1%
Валова додана вартість, всього, млн. грн.	2519561	3018190	3418141	3604889	3959870	157,2%
Валова продукція сільського господарства, всього, млн. грн.	249157	269408	358072	438675	510854	205,0%
Валова продукція сільського господарства в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь у постійних цінах 2010 року, грн.	6005,3	6493,4	8667,7	10645,5	12205,2	203,2%
Валова продукція сільського господарства, вироблена в сільськогосподарських підприємствах в розрахунку на одного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві, в постійних цінах 2010 року, грн.	5 865	6341,7	8428,8	10467,3	11950,7	203,8%
Прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, грн.	6,94	6,92	6,63	6,55	6,91	99,6%

Джерело: розраховано автором за статистичними даними [20]

Аналізуючи табличні дані варто зауважити, що з кожним досліджуваним роком зменшується чисельність сільського населення з 7707,6 тис. осіб в 2017 році до 7205,3 тис. осіб в 2021 році. При цьому з 2017 по 2021 рік площа сільськогосподарських угідь в Україні дещо зменшились на 0,6%, при цьому площа рілля сільськогосподарської території показує зворотну динаміку, їх питома вага зросла на 0,9% з 2017 по 2021 роки.

Виробництво валової продукції з гектара сільськогосподарських угідь збільшилося на 6199,9 грн., або на 103,2%, що свідчить про збільшення виробництва валової продукції серед сільськогосподарських підприємств. Відповідно, кількість виробленої валової сільськогосподарської продукції з розрахунку на одного працівника також збільшилась на 6085,7 грн., або на 103,8%.

Загалом прибуток від виробництва сільгосппродукції за останні роки діяльності значно зменшився з 287,9 млрд. грн. в 2017 році до 285,2 млрд. грн. в 2021 році, а в розрахунку на один гектар скорочення з 6,94 грн. в 2017 році до 6,91 грн. в 2021 році.

Отже, протягом досліджуваного періоду рівень соціально-економічного розвитку сільської місцевості в Україні поступово погіршується, додатковим негативний вплив на дану динаміку здійснила пандемія COVID-19, що значно скоротила показники 2020 року, в 2021 році дещо вдалося частково відновити динаміку розвитку сільської місцевості, що свідчить про хоч і незначний, але позитивний імідж села, а за результатами 2022 року така динаміка для певних сіл різко впаде, особливо для тих територій, що перебувають під окупацією чи масованими артилерійськими та ракетними обстрілами.

Слід зазначити, що основними факторами функціонування та розвитку сільської місцевості є наявність географічних, природно-кліматичних, агрономічних факторів, особливості сільського населення, що визначають можливості господарювання, поєднання різних видів діяльності на місцевості, здійснення державної фінансової підтримки та розвиток інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства. Так, держава підтримує сільське господарство за рахунок: субсидування покриття частини витрат (на страхування врожаю, придбання ПММ, основних засобів, процентних ставок за кредитами), реалізації державних цільових програм (розвиток села, сільської кооперації, розвиток фермерського господарства та створення оптових ринків) та субсидії на підтримку розвитку тваринництва та рослинництва. Однак цієї допомоги недостатньо, зокрема: в Україні немає програмного документа щодо розвитку аграрного сектору економіки; недостатньо законодавчо врегульовано

питання реалізованих механізмів надання державної підтримки суб'єктам, що її одержують; недостатній внутрішній контроль із боку всіх розпорядників бюджетних коштів; законодавство, що регулює надання державної підтримки розвитку сільських територій та ефективного їх реформування. Останнє є досить важливим, а саме через приєднання України до Угоди з ЄС, уряд зобов'язався здійснювати сталий розвиток у сфері сільського господарства. Крім цього уряду України потрібно враховувати фінансові та юридичні обмеження щодо надання допомоги сільгоспвиробникам та іншим підприємствам сільських територій, що регулюється умовами угоди між Україною та СОТ [4].

Оцінка проблем розвитку сільських територій України дозволяє сформулювати певні вектори вдосконалення управління розвитком сільських територій України: організаційні (формування кластерів у сільському господарстві; застосування концепції «розумного села»; підтримка фермерів); фінансово-інвестиційна (формування відповідної стратегії та дорожньої карти до неї, залучення фінансових ресурсів для розвитку сільського господарства та територій), соціальна (розвиток соціального потенціалу сільської місцевості);

Отже, умови децентралізації та зміни адміністративно-територіального устрою України актуалізують розвиток сільських територій. Зокрема, варто враховувати європейський досвід, що забезпечує розвиток сільського господарства як основного чинника ефективного розвитку сільських територій, що ґрунтується не на дотаціях, а на інвестиціях.

Крім цього варто зауважити, що на сьогоднішній день державна підтримка, хоч і існує в напрямку розвитку сільської місцевості, але малоефективна. Ключові проблеми розвитку сільських територій визначають необхідність системних змін не лише у фінансовому, а й у концептуальному і соціальному аспектах. Новостворені територіальні громади сформували необхідний пакет ефективних інструментів розвитку власних територій з урахуванням їх особливостей. Таким чином саме соціально-економічний збалансований розвиток дозволить реалізувати загальноприйняті у розвинених країнах принципи сталого розвитку.

РОЗДІЛ 2. ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінювання результатів реалізації Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 р.

Концепція Державної цільової програми розвитку сільських територій передбачає роботу в напрямку окреслення основних пріоритетів розвитку сільських територій та механізм підготовки аграрно-сільського сектору держави до функціонування в умовах зони вільної торгівлі з ЄС. Дана концепція розрахована на заходи та програми діяльності до 2025 року. Розглянемо особливості реалізації даної концепції на прикладі діяльності Бучанської територіальної громади на сьогоднішній день та визначимо ключові перешкоди діяльності даної громади врахувавши наслідки війни.

Бучанською територіальною громадою здійснюється ряд заходів, націлених на покращення функціонування та розвитку даної громади. Враховуючи незадовільний стан доріг, основні акценти у 2020-2021 роках році було зроблено на залучення коштів для проведення ремонту доріг місцевого значення. При цьому було освоєно 18,2 млн. грн., з яких 3 мільйони гривень склали власні кошти, а 15,2 мільйони гривень надійшли із обласного бюджету. Обраний напрямок діяльності громади щодо здійснення ремонту доріг було продовжено і у наступних періодах. У 2021 році було завершено ремонт доріг місцевого значення дало можливість належним чином вирішити завдання забезпечення транспортного сполучення із центром громади, а також покращило можливості реалізації виробленої сільськогосподарської продукції для індивідуальних товаровиробників. На сьогоднішній день сприяння розвитку індивідуальних форм господарювання населення у сільській місцевості є важливим шляхом вирішення завдання зайнятості жителів громади.

У процесі децентралізації передача соціальних об'єктів на баланс громади переходило поетапно. Так заклади культури були передані з 1 січня 2017 року,

бібліотеки – з 1 квітня, а навчальні заклади – з 1 липня. Це дало можливість поетапно провести процес передачі, сформувати структуру управління соціальними об'єктами, проте не привели до можливості вирішення тих нагальних проблем, які існують в даних закладах не один рік і досі є актуальними, основна з яких – це брак коштів, тому в рамках розвитку Бучанської територіальної громади ключовим завданням залишається робота із залучення додаткових інвесторів та джерел отримання фінансових ресурсів.

Формуючи громаду, розрахунки були на більш суттєве надходження фінансування по інфраструктурній субвенції. Аналогічна ситуація з фінансуванням медичних програм – у розрахунки при реалізації об'єднання в громаду не було враховано витрати, пов'язані з функціонуванням Бучанської амбулаторії загальної практики сімейної медицини, хоча потенціал сімейних лікарів тут найбільший, і кількість пацієнтів, що обслуговуються, теж найбільша.

На проведення благоустрою у 2020 році було спрямовано два мільйони гривень, а також сімсот тисяч гривень на проведення ремонту водопроводів та теплотрас. Також за цей період було здійснено капітальний ремонт санітарних кімнат, що розміщені в навчальних закладах Бучанської територіальної громади та підлаштовані під особливості дітей, що навчаються на інклюзивних напрямках навчання.

В школи в 2021 році було додатково придбано комп'ютерну техніку для потреб навчальних закладів та навчального процесу. Крім цього було додатково встановлено дитячі майданчики у кожному населеному пункті громади. Забезпечено потреби в освітленні вулиць міста Буча, завершено аналогічні роботи по вулицях сіл даної громади.

Перелік основних напрямів видатків Бучанської територіальної громади, що фінансувалися з бюджету територіальної громади у 2020 році за рахунок коштів бюджету розвитку, наведено у таблиці 2.1.

З таблиці 2.1 бачимо, що найбільша сума видатків Бучанської територіальної громади, що фінансувалися у 2020 році за рахунок коштів бюджету розвитку, припадала на витрати на розроблення генерального плану

даного населеного пункту, а саме 115,0 тис. грн., або 71,9%. Витрати на актуалізацію картографічної основи склали 35,0 тис. грн., або 21,8%. На придбання літератури було спрямовано 10,0 тис. грн., або 6,3%.

Таблиця 2.1

Перелік напрямів видатків Бучанської територіальної громади, що фінансувалися у 2020 році за рахунок коштів бюджету розвитку

Найменування видатків	Сума, тис. грн.	Частка у структурі, %
Придбання літератури	10,0	6,3
Розроблення генерального плану населеного пункту	115,0	71,9
Актуалізація картографічної основи	35,0	21,8
Усього	160,0	100

Джерело: сформовано автором за [19]

Перелік основних напрямів видатків Бучанської територіальної громади, що фінансувалися у 2021 році за рахунок коштів бюджету розвитку, наведено у таблиці 2.2. При цьому основними напрямками фінансування була підтримка діяльності та ремонт закладів освіти, тобто розвиток соціальної сфери фінансувався в 2021 році найбільше.

Таблиця 2.2

Перелік напрямів видатків Бучанської територіальної громади, що фінансувалися у 2021 році за рахунок коштів бюджету розвитку

Найменування видатків	Сума, тис. грн.	Частка у структурі, %
Придбання принтера	6,6	2,6
Капітальний ремонт покрівлі приміщення корпусу №1 «Загальноосвітня школа I-III ступенів №1 – гімназія» м. Буча	150,0	59,3
Капітальний ремонт покрівлі приміщення корпусу №2 «Загальноосвітня школа I-III ступенів №1 – гімназія» м. Буча	25,0	9,9
Поточний ремонт спортзалів загальноосвітніх шкіл Бучанської територіальної громади	10,0	4,0
Капітальний ремонт спортзалу ЗОШ I-III ступеня м. Ворзель	15,0	5,9
Придбання навчальної літератури	36,0	14,3
Розроблення генерального плану населених пунктів громади	10,0	4,0
Всього	252,6	100

Джерело: сформовано автором за [19]

Серед основних напрямів видатків Бучанської територіальної громади, що фінансувалися у 2021 році за рахунок коштів бюджету розвитку, найбільша суму становили затрати на проведення капітального ремонту покрівлі приміщення корпусу №1 «Загальноосвітня школа I-III ступенів №1 – гімназія» м. Буча, їх частка була рівні 59,3%. На здійснення капітального ремонту покрівлі приміщення корпусу №2 цієї ж школи було виділено 25,0 тис. грн., або 9,9%. Фінансування поточного ремонту спортзалів загальноосвітніх шкіл Бучанської територіальної громади складало 15,0 тис. грн., або 5,9% від загальної величини видатків, що фінансувалися у 2021 році за рахунок коштів бюджету розвитку. Витрати на придбання наукової літератури за цей період становили 36,0 тис. грн., або 14,3%, а на розроблення генерального плану населених пунктів Бучанської територіальної громади дорівнювали 10,0 тис. грн., або 4,0%.

Перелік основних місцевих програм Бучанської територіальної громади, які фінансувалися за рахунок коштів селищного бюджету у 2020-2021 роках та їх динаміка, подано у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Перелік місцевих програм Бучанської територіальної громади, які фінансувалися за рахунок коштів селищного бюджету у 2020-2021 роках

Найменування видатків	Сума, тис. грн.		Відхилення видатків 2021 р. від 2020 р.	
	2020 рік	2021 рік	абсол. (+,-), тис. грн.	відносне, %
1	2	3	4	5
Соціальний захист та соціальне забезпечення	325,0	290,0	-35,0	-10,8
Культура і мистецтво	30,0	136,0	106,0	353,3
Фізична культура і спорт	20,0	30,0	10,0	50,0
Житлово- комунальне господарство	1 967,0	1 215,0	-752,0	-38,2
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	2 450,0	2 423,3	-26,7	-1,0
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	25,0	25,0	0	-
Всього	4 817,0	4 200,3	-616,7	-12,8

Джерело: сформовано автором за [19]

З даних табл. 2.3 робимо висновок, що у 2021 році порівняно з попереднім роком спостерігалось зростання фінансування місцевих програм розвитку Бучанської територіальної громади у сфері культури і мистецтва (на 106,0 тис. грн., або на 353,3%) та фізичної культури й спорту (на 10,0 тис. грн., або 50,0%). Фінансування інших напрямів видатків за рахунок коштів селищного бюджету у 2021 році скоротилося або залишалося на тому ж рівні.

Основними факторами, що стримують розвиток Бучанської територіальної громади, вважаються:

- несприятливі умови для розвитку підприємництва, як наслідок – відсутність якісних робочих місць для молоді та осіб працездатного віку, відсутність можливостей для самореалізації у бізнесі, гідний заробіток;
- байдужість, недостатня соціальна та підприємницька активність мешканців;
- невпевненість у конкурентних перевагах громади та недостатня поінформованість про переваги громади за її межами;
- поганий транспортний зв'язок між населеними пунктами населеного пункту та із зовнішнім середовищем;
- внаслідок дії двох попередніх факторів – відсутність зовнішніх та внутрішніх інвестицій.

Оцінка мешканцями різних населених пунктів громади поточного стану якості життя та надання комунальних послуг відрізняється незначною мірою, що пояснюється різним рівнем життя в адміністративному центрі та малих населених пунктах Бучанської територіальної громади.

Тільки наступні напрямки отримали оцінку «добре»:

- надання адміністративних послуг;
- послуги навчально-виховних та дошкільних освітніх закладів;
- цілеспрямованість, активність та лідерство місцевої влади.

Мешканці найбільше незадоволені станом доріг, можливостями працевлаштування, наданням побутових послуг.

Щодо бар'єрів, що заважають розвитку Бучанської територіальної громади, то думки як підприємців, так і простих мешканців практично

збігаються. Найбільш важливими вони вважають наявність несприятливих умов розвитку підприємництва, відсутність якісних робочих місць; значна частка літнього населення; байдужість, недостатня суспільна активність мешканців (рис. 2.1).

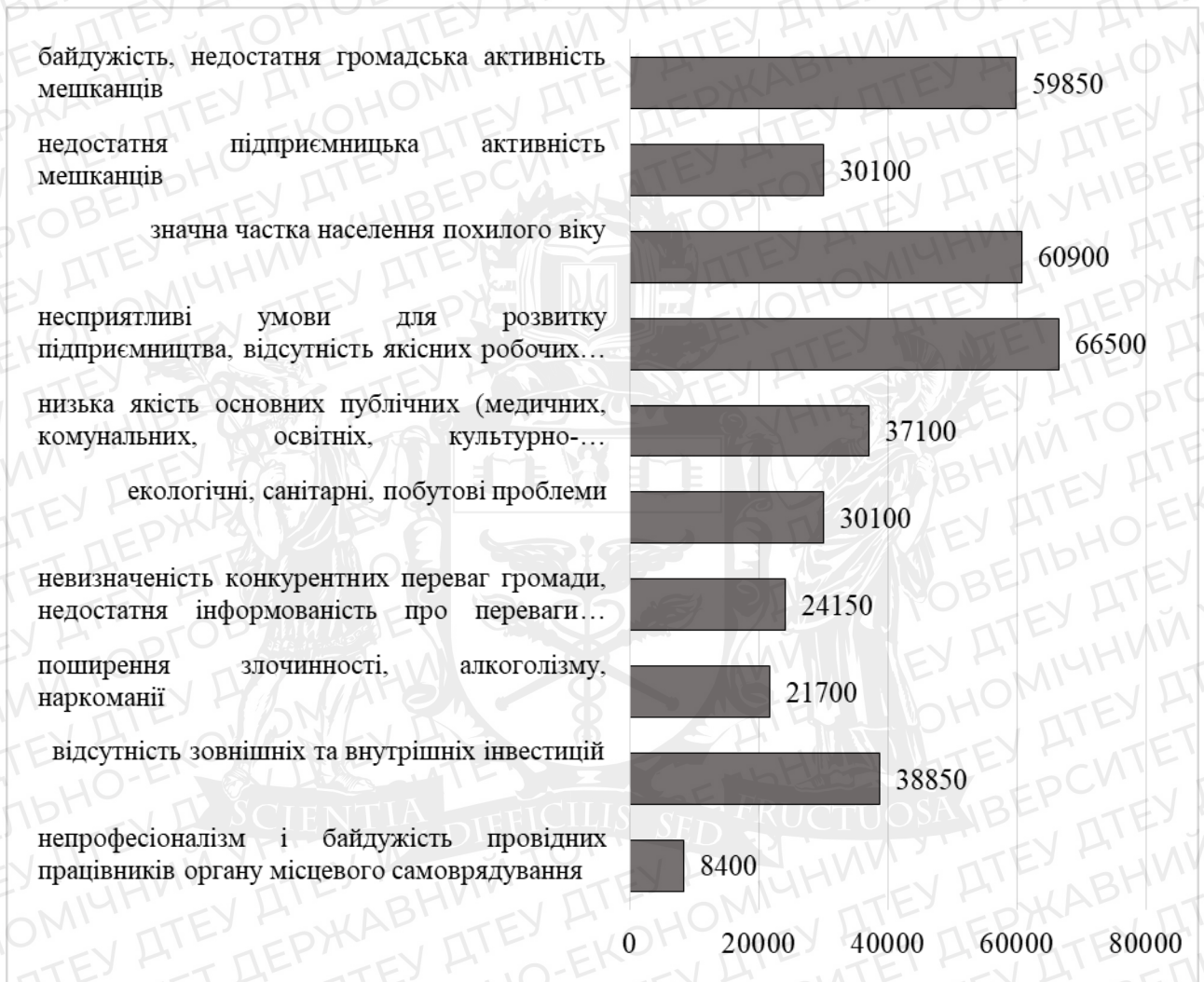

Рис. 2.1. Результати опитування жителів громади, щодо основних бар'єрів розвитку Бучанської територіальної громади, осіб

Джерело: розроблено автором на основі соціальних опитувань

Діяльність селищної ради передбачає здійснення заходів щодо розвитку міжнародного співробітництва. Так, у 2019 році селищною радою укладено Угоди про партнерство та співробітництво із громадою Ерцгаузен (Німеччина) та за підтримки команди народних депутатів громади. Стало традицією проведення двосторонніх зустрічей з метою обміну досвідом та кращими

практиками з питань розвитку культури, місцевого самоврядування, впровадження енергозберігаючих заходів у закладах бюджетної сфери.

Загалом, у громаді не швидкими темпами, але відбуваються певні позитивні зміни. Селищна рада націлена надалі здійснювати комплекс робіт з проведення ремонту доріг, водопровідних мереж, благоустрою територій громади, зміцнення матеріально-технічної бази підзвітних закладів громади з метою забезпечення їх якісної роботи, а також виготовлення генерального плану земель громади, що дасть можливість проведення обліку земель, планування інфраструктурного розвитку громади. Після бойових дій на території Бучанської територіальної громади роботи додалося, а роботи по шляхам залучення додаткових інвестицій та їх джерел є основними на даний момент та на наступні роки діяльності.

2.2. Напрями удосконалення державної підтримки розвитку сільських територій України

На прикладі розглянутої раніше Бучанської територіальної програми передбачається прогноз потенційних напрямків удосконалення державної підтримки розвитку даної громади (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Потенційні точки удосконалення державної підтримки розвитку Бучанської територіальної громади

Потенційна точка зростання	Результат аналізу гіпотези на істинність
Використання можливостей інтеграції різних видів сільськогосподарського бізнесу для створення спільних виробничих комплексів на власній сировинній, кормовій та енергетичній базі	Прийнято до включення до стратегії
Використання природних та трудових можливостей суспільства для розвитку малого аграрного бізнесу та надійного збуту сільгосппродукції	Прийнято до включення до стратегії
Використання підходів та можливостей організації виробництва з переробки плодово-ягідної продукції з метою підвищення норми рентабельності	Прийнято до включення до стратегії
Розвиток альтернативної енергетики на основі достатньої кількості вільних	Може бути прийнято для включення до стратегії землекористування та робочої сили

Використання можливостей деконцентрації місцевого самоврядування у населених пунктах громади	Прийнято до включення до стратегії
Зміцнення соціальної згуртованості суспільства за рахунок підвищення якості життя та на основі діяльності керівництва органів самоврядування та підвищення довіри до нього пересічних громадян	Прийнято до включення до стратегії

Джерело: розроблено автором

Проекти соціального розвитку Бучанської територіальної громади можуть мати більше значення, ніж соціально-економічна спрямованість, до того ж важко подати результати, необхідно оцінювати їх гнучкість розвитку, при цьому враховувати територіальну спільність при реалізації проекту та складання нової стратегії діяльності.

Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, з іншого, передбачає процес адаптації українського законодавства до європейських норм у сфері розвитку сільських територій, а також підприємництва на селі.

Програмою Уряду України на 2017-2021 роки було визначено головними розпорядниками дотацій з державного бюджету місцеві органи влади, відповідно до їх бюджету на здійснення заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості, відповідно до цих фінансових ресурсів, а саме на нове будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт амбулаторії; придбання автотранспорту для старих та нових аптек; придбання комплектів телемедичного обладнання для первинного обстеження пацієнтів на території територіальної громади.

З метою покращення дорожнього покриття району та територіальної громади планується систематично та регулярно проводити обстеження автомобільних доріг загального користування, магістралей та вулиць для виявлення тих, що потребують ремонту та внесення їх до переліку об'єктів ремонту.

З метою підвищення ефективності управління культурою на місцевому рівні, недопущення необґрунтованого скорочення базової мережі закладів

культури, знищення об'єктів культурної спадщини та зниження якості культурних послуг, що надаються населенню, Міністерством культури та інформаційної політики України було розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних державних соціальних стандартів надання громадянам послуг культури».

У проекті даного законодавчого акту пропонується затвердити мінімальні нормативи надання громадянам послуг в галузі культури, що визначають базовий набір вимог до приміщень та обладнань закладів культури, які надають основні послуги, у тому числі організації мережі клубних установ, бібліотек, шкіл мистецтв, мережевих закладів кіно.

З метою покращення ситуації з утворенням, накопиченням, збиранням, зберіганням та розміщенням відходів та характеризується подальшим розвитком екологічних загроз Мінприроди передбачає реалізацію комплексу заходів щодо реформування системи поводження з відходами та залучення таких програм на місцевому рівні [7].

Законопроект, розроблений з метою вдосконалення системи поводження з відходами, забезпечення законодавчого та нормативного регулювання відносин у сфері поводження з відходами з урахуванням вимог директив Європейського Союзу, створить досить високі умови для покращення стану довкілля та досягнення цілей сталого розвитку екологічної безпеки в регіонах країни.

З метою забезпечення своєчасного реагування на електронні звернення громадян щодо виявлення місць або об'єктів несанкціонованих та безконтрольних звалищ відходів, функціонування електронного сервісу «Інтерактивна карта Міністерства охорони навколишнього середовища та природних ресурсів України» (esomara.gov.ua), та до цієї послуги планується підключити всі територіальні громади, таким чином, боротьба з екологічними небезпеками відбудуватиметься у найкоротші терміни на місцях.

Крім того, представники сільських громад, селищ та суб'єктів господарювання, якщо вони є власниками або користувачами земельних ділянок, водних та інших об'єктів природно-заповідного фонду, зобов'язуються забезпечувати режим їх охорони та охорони [5].

Органи місцевого самоврядування також видають дозволи на спеціальне природокористування біля природно-заповідного фонду місцевого значення.

На законодавчому рівні введено нові напрямки надання послуг у природоохоронних зонах: катання на човнах, катамаранах, байдарках, водних атракціонах, що буксируються, водних велосипедах, серфінг, віндсерфінг, кайтсерфінг, сапсерфінг, парасейлінг, вейкбординг, дайвінг та планерування, відвідування мотузкового парку, польоти на парашлані, дельтаплані, польоти на повітряній кулі та ін.

Розширення переліку послуг в установах природно-заповідного фонду дасть більше можливостей для розвитку організованого туризму, рекреаційної діяльності, оздоровлення відвідувачів у природних умовах, що у свою чергу сприятиме залученню додаткових коштів на збереження природних територій, що охороняються, а також на розвиток природних комплексів.

Для підвищення рівня поінформованості населення про цінності територій та об'єктів природно-заповідного фонду функціонують заклади природно-заповідного фонду: 12 музеїв, 23 музейні зали, 31 еколого-просвітницький та візит-центр, 58 еколого-просвітницьких (зелених) класів, 46148 еколого-просвітницьких стежок, 234 туристичні маршрути, з них: 138 пішохідних, 41 велосипедних, 23 водних, 8 кінних, 24 інші види маршрутів.

На територіях та об'єктах природно-заповідного фонду загальнодержавного значення планується проведення заходів щодо створення туристично-рекреаційної інфраструктури на території окремих територіальних громад.

З метою забезпечення захисту та збереження природних ресурсів у сільській місцевості в усіх регіонах реалізуються регіональні та місцеві програми поводження з відходами, основними заходами яких є придбання контейнерних парків, облаштування відповідних майданчиків та оновлення сміттєвих баків, автопарків, впровадження систем сортування сміття, розробка схем санітарного очищення міських територій та районів, сільських поселень, територіальних громад, областей, визначення місця розміщення та будівництво

(технічне облаштування) районних полігонів (сміттєпереробних заводів), що відповідають сучасним вимогам. стандарти та санітарні норми [12].

У рамках диверсифікації та розвитку сільської економіки, зокрема, сприяння розвитку туризму у сільській місцевості, які виробляють продукцію з особливими географічними вказівками, Міністерство економіки спільно з проектом Європейської комісії «Підтримка розвитку системи географічних вказівок в Україні», проведено роботи з реалізації пілотних проектів:

- «Дорога на смак Прикарпаття»;
- «Дороге вино та смак Закарпаття»;
- «Дороге вино та смак української Бессарабії»;

У рамках реалізації проектів, серед іншого, варто запровадити ефективне функціонування вже існуючого сайту: <https://bessarabianroute.com.ua>, на якому розміщено докладний опис цікавих локацій Маршруту вина та смаку у Бессарабії, з можливістю відзначити посилання на сайти (за наявності) виробників, які пропонують якісний товар або якісну послугу для туристів.

Також на сайті будуть розміщені дані про цікаві події у вказаному регіоні, інформаційна підтримка туриста в процесі планування та реалізації подорожі Дорогою вина та смаку Української Бессарабії (з даними про ключові локації, що надають послуги еногастрономічного туризму: виноробні відкриті для відвідування, житло всіх типів, визначні пам'ятки та курорти, календар основних культурних подій на маршруті) і виконуватиме функції інтернет-магазину з просування та реалізації продукції виробників, що входять до проекту «Дороге вино та смак української Бессарабії».

Сьогодні більшість населення сільської місцевості зайнята у сільському господарстві, і серед них – понад 90% – дрібні виробники, фермери та сільські підсобні господарства, у зв'язку з чим Уряд розглядає політику підтримки розвитку малого бізнесу у селі як складову політики розвитку села.

Щодо вдосконалення механізмів державної підтримки малих та середніх виробників сільгосппродукції, пріоритетом для держави залишається всебічна підтримка сільгоспвиробника.

Одними із актуальних напрямків державної підтримки та політики агрокомплексу на сьогоднішній день визначено:

- постійна державна підтримка у напрямі розвитку скотарства, тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції;
- фінансово-інвестиційна підтримка діяльності в агропромисловому комплексі шляхом надання пільгових кредитів сільськогосподарським підприємствам та підприємствам у сільській місцевості;
- фінансова підтримка розвитку фермерських господарств;
- часткова компенсація вартості сільськогосподарських машин та обладнання вітчизняного виробництва;
- фінансова підтримка у напрямі ефективного розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства [2].

Нині в умовах політичного курсу на поглиблення реформ, децентралізацію влади та євроінтеграцію значно зріс попит на використання такого інструменту, як сільськогосподарське консультування.

З метою задоволення потреб фермерських господарств у отриманні інформації про програми державної підтримки, якісні консультації, зокрема, щодо технологій сільськогосподарського виробництва, формування ланцюжків доданої вартості, створення та діяльності сімейних ферм та сільськогосподарських кооперативів, до направлень на включення використання бюджетних коштів, передбачених у державному бюджеті в рамках програми КПКВК1201150 «Фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників» у напрямі фінансової підтримки розвитку фермерських господарств.

У 2020 році згідно з уточненням бюджетних програм територіальними громадами Вінницької, Дніпропетровської, Кіровоградської, Полтавської, Тернопільської та Харківської областей надано консультативні послуги 43 фермерським господарствам на загальну суму 286,6 тис. грн. В 2021 році в Україні налічувалося 58 таких господарств на загальну суму фінансування у розмірі 411 000 грн. [20].

Окрім цього в рамках функціонування підприємств агрокомплексу передбачається діяльність щодо подальшої державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції, де передбачалося б, що держава забезпечить підтримку сільськогосподарської дорадчої діяльності шляхом часткової компенсації сільськогосподарським дорадчим службам понесених ними витрат при наданні сільськогосподарських дорадчих послуг суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільському населенню.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, згідно поставлених завдань, можна зробити наступні висновки:

1. Визначено, що відповідно до результатів реалізації реформ децентралізації та адміністративно-територіального устрою України добровільне об'єднання територіальних громад дозволило новоствореним органам місцевого самоврядування отримати відповідні повноваження та ресурси, які раніше мали міста обласного значення, що надало можливість вирішувати певні проблеми громад на місцевому рівні, що максимально скоротило час на прийняття рішення та його реалізацію. Крім цього в результаті даних реформ інтереси громадян, які проживають на території громади, тепер представляють голова даної громади, депутати і виконавчі органи місцевого рівня, які обираються шляхом виборів та забезпечують реалізацію наданих законом повноважень на користь громади.

2. Виявлено, що на практиці державне регулювання розвитку сільських територій в Україні передбачає чітку організацію роботи органів влади в напрямку оцінки проблем розвитку сільських територій України місцевими органами влади для максимально швидкого вирішення наявних проблем за рахунок власних коштів територіальних громад. Відповідно до особливостей державного регулювання розвитку сільських територій передбачається покращення роботи на місцях, а саме: відбувається формування кластерів у сільському господарстві; застосування концепції «розумного села»; підтримка фермерів; формування відповідної стратегії діяльності територіальних громад, передбачається аналіз ймовірних джерел залучення фінансових ресурсів для розвитку сільських територій.

3. Проаналізовано результати реалізації Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на прикладі Бучанської територіальної громади, які передбачають здійснення ряду заходів, націлених на покращення функціонування та розвитку даної громади. Загалом у громаді не дуже швидкими темпами, але відбуваються певні позитивні зміни, зокрема: селищними радами забезпечується виконання комплексу робіт з проведення

ремонту доріг, водопровідних мереж, благоустрою територій громади, зміцнення матеріально-технічної бази закладів громади з метою забезпечення їх якісної роботи та ін.

4. Обґрунтовано основні напрямки удосконалення державного регулювання розвитку сільських територій в Україні, зокрема забезпечення умов інноваційного розвитку громад, зростання рівня задоволення різноманітних потреб населення на базі створення та застосування сучасних інформаційних ресурсів та технологій. В рамках діяльності територіальних громад передбачається покращення соціального та економічного життя жителів громади. Отже, умови децентралізації та зміни адміністративно-територіального устрою України актуалізують розвиток сільських територій, при цьому варто враховувати європейський досвід, що забезпечує розвиток сільського господарства як основного чинника ефективного розвитку сільських територій, що ґрунтується не на дотаціях, а на інвестиціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Указ Президента України Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року від 30 вересня 2019 року № 722/2019. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
2. Аграрна правда. Підтримка аграрного сектору під час війни. Що робить держава. 2022. URL: <https://agrarna-pravda.com/2022/05/05/pidtrymka-agrarnogo-sektoru-pid-chas-vijny-shho-robyt-derzhava/>
3. Бізнес-модель розвитку сільських територій України / В. Чемерис, В. Душка, В. Максим та ін. Agricultural and Resource Economics. 2019. Т. 5. Вип. 1. С. 154-176.
4. Блішук К. М. Управління розвитком території: економічні аспекти. Ефективність державного управління. 2018. 1. 217-224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2018_1_27
5. Василенко Л., Добровінський М. Децентралізація та реформа місцевого самоврядування. Підприємництво, господарство і право. - №3. - 2017. С. 123-126.
6. Гадзало Я.М., Лузан Ю.Я. Удосконалення державного управління розвитком аграрного сектору економіки та сільських територій України. Економіка АПК. 2020. № 11. С. 6–18.
7. Галицький О.М., Лівінський А. І., Дяченко О. П. Організаційно-економічний механізм державного регулювання аграрного виробництва в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 3. С. 93–98.
8. Гончарук І.В., Томашук І.В. Державне регулювання розвитку ресурсного потенціалу сільських територій: загальні аспекти. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 4 (32). С. 19–30.
9. Гончарук І.В., Томашук І.В. Ресурсний потенціал сільських територій: стан та напрями зміцнення: монографія. Вінниця: ТОВ «Твори». 2022. 334 с.

10. Давимука С. А., Куйбіда В.С., Федулова Л.І. Тенденції розвитку нової регіональної політики країн-членів Європейського Союзу. Регіональна економіка. - 2021. - № 1. - С. 76 - 85.

11. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року (Концепція). URL: <http://www.minagro.gov.ua>

12. Дума Л.В. Деякі аспекти вдосконалення прогнозування соціально-економічного розвитку українських регіонів. Двадцять економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Львів, 2017. С. 38–40.

13. Качний О. С. Зарубіжний досвід формування механізмів державного управління соціально-економічним розвитком регіонів. Публічне управління та митне адміністрування. 2017. №2 (17). С. 170-174.

14. Красноручський О.О., Міненко С.І. Побудова комплексного механізму управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства в умовах еволюції ринкових відносин. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2020. № 3. С. 18-23.

15. Кухарська Н. О. Нормативно-правовий механізм забезпечення стратегічного планування регіонального розвитку / Н. О. Кухарська, Н. А. Клевцевич // Бізнес-інформ. – 2020. - №1. – С. 79-84.

16. Лагодієнко Н.В., Лагодієнко В.В. Оцінка економічної складової сталого розвитку аграрного виробництва в умовах відкритості національної економіки. Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 4. № 4. С. 265-281.

17. Лопатинський Ю.М., Буринська О.І. Складові та пріоритети сталого розвитку аграрного сектору економіки: концептуально-теоретичний дискурс. Економіка АПК. 2018. № 6. С. 94–102.

18. Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року / за ред. Ю.О. Лупенка. Київ: ННЦ "ІАЕ", 2020. 60 с.

19. Офіційний сайт Бучанської територіальної громади. – Режим доступу: <https://www.bucha-rada.gov.ua/>

20. Офіційний сайт Державної служби статистики України. 2022.
URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
21. Офіційний сайт Кабінету міністрів України. – Режим доступу:
<https://www.kmu.gov.ua/>
22. Пінчук А.О. Стратегія забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України: автореф. дис. ... докт. економ наук: 08.00.03. Чернігів, 2020. 36 с.
23. Свистун Л.А., Попова Ю.М., Штепенко К.П. Державне регулювання аграрного сектору економіки в контексті забезпечення завдань сталого розвитку. Ефективна економіка. 2020. № 11.
URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/95.pdf
24. Світовий досвід формування та реалізації державної регіональної політики. - Режим доступу : <http://ved.odessa.gov.ua/transkordonne-spivrobotnitstvo/stati-transgranichnoe-sotrudnichestvo/svtovij-dosvd-fbrmuvannya-ta-realzac-derzhavno-regonalno-poltiki>
25. Сільське господарство України – 2019: статистичний збірник / за ред. О.М. Прокопенко. Київ, 2018. 245 с.
26. Сторонянська І. З. Сільські території в Україні: практика ідентифікації та інструменти розвитку: науковоаналітична доповідь / Сторонянська І. З., Залуцький І. Р., Патицька Х. О. Львів, ДУ «інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України». 2021. 137 с.
27. Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М. Земельний устрій України: понятійні і інституційні аспекти розвитку. Агросвіт. 2020, № 24. С. 3-11.
28. Хаєцька О.П. Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва в Україні. Економіка та управління АПК. 2018. № 2 (140). С. 122–131.
29. Хомюк Н. Децентралізація як чинник диверсифікації розвитку сільських територій Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2019. 1. 85-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2019_1_13
30. Хомюк Н. Л. Кластеризація як напрям диверсифікації розвитку сільських територій в умовах децентралізації Вісник Сумського національного

аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2019. 2. 75-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsna_eko_n_2019_2_16

31. Цілі сталого розвитку. Моніторинговий звіт. 2021. URL: https://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2020/ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202021%20Monitoring%20Report%20ukr.pdf

32. An official website of the European Union. Financial needs of farmers and agri-food companies are significant. 2020. URL: https://ec.europa.eu/info/news/needs-farmers-and-agri-food-companies-are-significant-2020-jun-11_en.

33. Buitenhuis Y., Candel J., Feindt P. H., Termeer K., Mathijs E., Bardaji I., Black J., Martikainen A., Moeyersons M., Sorrentino A. Improving the Resilience-enabling Capacity of the Common Agricultural Policy: Policy Recommendations for More Resilient EU Farming Systems. *Eurochoices*, 2020. 19(2), 63-71 <https://doi:10.1111/1746-692X.12286>.

34. Fi-compass. Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in the European Union. 2020. URL: <https://www.fi-compass.eu/publication/publications/financial-needs-agriculture-and-agri-food-sectors-european-union>.

35. Mazur K.V., Tomashuk I.V. Governance and regulation as an indispensable condition for developing the potential of rural areas. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5. № 5. P. 67–78. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-5-67-78>

36. Sava A., Biskup V., Petruk I., Pokotylska N. Substantiation of models for forecasting the regional social and economic rural development. *Independent Journal Of Management & Production (IJM&P)*. 2020. 11(9), Special Edition (Baltic States), <http://doi:10.14807/ijmp.v11i9.1433>.

37. Savitska S., Zaika S., Svystun L., Koval L., Haibura Y. Investment providing sustainable development of rural areas in Ukraine. *Independent Journal of Management & Production*. 2020. 11(8). P. 571-586.

ДОДАТКИ

Додаток А

НОВА СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ БАЗОВОГО РІВНЯ

БУЛО

11250

територіальних громад

СТАЛО

1470

територіальних громад

12 червня прийнято 24 розпорядження
КМУ щодо визначення адміністративних
центрів та затвердження територій
громад

Основа для проведення місцевих виборів у
територіальних громадах 25 жовтня 2020 р.

НОВА СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ СУБРЕГІОНАЛЬНОГО (РАЙОННОГО) РІВНЯ

БУЛО

490 районів

від 6 тис. до 180 тис жителів

СТАЛО

136 районів

від 150 тис. жителів. Стандарт ЄС NUTS 3

17 липня прийнято Постанову ВРУ
№ 807-ІХ «Про утворення та
ліквідацію районів»

Основа для проведення місцевих виборів
до районних рад 25 жовтня 2020 р.

з них **36** районів менше 150 тис. жителів

АНОТАЦІЯ

Навроцька А.В. Державне регулювання розвитку сільських територій в Україні. Випускна кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» освітньою програмою «Публічне управління та адміністрування». Державний торговельно-економічний університет, 2023.

У випускній кваліфікаційній роботі на основі міжнародних рейтингів та даних вітчизняної статистики проаналізовано особливості державного регулювання розвитку сільських територій в Україні та визначено основні результати реалізації реформ децентралізації та адміністративно-територіального устрою України. Здійснено моніторинг та оцінювання розвитку сільських територій в Україні. Надано оцінку ключовим результатам реалізації Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 р. Визначено основні напрями удосконалення державної підтримки розвитку сільських територій України.

Ключові слова: державне регулювання, децентралізація, адміністративно-територіальний устрій, сільські території, аграрний сектор.

SUMMARY

Navrotska A. State regulation of the development of rural areas in Ukraine. Final qualifying work for obtaining Bachelor of specialty 281 "Public Management and Administration", educational program "Public Management and Administration". State University of Trade and Economics, 2023.

In the work on the basis of international ratings and available data of domestic statistics the current state of development of rural areas in Ukraine were analyzed and the main results of the implementation of reforms of decentralization and the administrative-territorial system of Ukraine were determined. Monitoring and evaluation of the development of rural areas in Ukraine was carried out. The key results of the implementation of the Concept of the State target program for the development of the agrarian sector of the economy for the period until 2022 were evaluated. The main directions of improvement of state support for the development of rural areas of Ukraine were determined.

Key words: state regulation, decentralization, administrative-territorial system, rural areas, agrarian sector.

РЕЦЕНЗІЯ

на випускню кваліфікаційну роботу Навроцької Анни Володимирівни на
тему:

«Державне регулювання розвитку сільських територій в Україні»,
виконаної на здобуття ОС «Бакалавр»
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
у Київському національному торговельно-економічному університеті

Представлена на рецензію випускна кваліфікаційна робота носить актуальний характер, вирізняється своєчасністю, оскільки присвячена питанням державного регулювання розвитку сільських територій, на прикладі Міністерства аграрної політики та продовольства України у місті Києві, що є прикладом успішного спроможного державного регулювання розвитку сільських територій та громад.

У процесі аналізу автором використовувалися теоретичні методи дослідження на основі використання Закону України «Про основи державної регіональної політики», метод аналізу, синтезу, індукції та дедукції, порівняння, графічний методи, які дали змогу отримати синтезоване уявлення про досліджуваний об'єкт і водночас наочно показати його складові.

Метою дослідження є вивчення сучасного стану та особливостей здійснення державного регулювання розвитку сільських територій в Україні, а також пошуку напрямків удосконалення державної підтримки розвитку сільських територій України. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та переліку посилань на використані інформаційні джерела.

Перший розділ висвітлює питання результатів реалізації реформ децентралізації та адміністративно-територіального устрою України та моніторинг й оцінювання особливостей розвитку сільських територій в Україні.

У другому розділі надано оцінку результатам реалізації Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 р. та визначено основні напрями удосконалення державної підтримки розвитку сільських територій України.

Результати проведеного дослідження можуть бути використані у виробленні практичних рекомендацій з удосконалення системи державного регулювання розвитку сільських територій в Україні та підвищення рівня їх соціального та економічного розвитку.

Випускна кваліфікаційна робота відповідає вимогам, виконана у повному обсязі і заслуговує на позитивну оцінку, а її автор Навроцька Анна Володимирівна на отримання кваліфікації бакалавра відповідно до обраної спеціальності.

Рецензент

Староста Андріяшівського

старостинського округу

Райгородоцької сільської ради

М.П. Капустинський

Завідувачу кафедри публічного
управління та адміністрування
Новіковій Н.Л.

Заява

Я, Навроцька Анна Володимирівна, повідомляю, що за результатами проведення самостійної перевірки з використанням програмно-технічних засобів у наданій випускній кваліфікаційній роботі на тему: « Державне регулювання розвитку сільських територій в Україні» не міститься елементів академічного плагіату. У випадках використання прямих запозичень з друкованих та електронних джерел, вказані відповідні посилання.

Робота для перевірки надається у друкованому та електронному варіантах. Електронна версія моєї роботи ідентична з друкованою.

30.01.2023 року

Згода

Я, Навроцька Анна Володимирівна, цим засвідчую, що є автором випускної кваліфікаційної роботи на тему: “Державне регулювання розвитку сільських територій в Україні” несую повну відповідальність за достовірність, точність та повноту поданої у роботі інформації, жодна частина роботи не була скопійована, за винятком випадків, коли робиться належне підтвердження в присвоєнні. Я підтверджую, що у роботі не міститься державної таємниці або інформації для службового користування.

Цим засвідчую, що жодна частина цієї роботи не була опублікована мною раніше.

Я даю дозвіл на те, що моя робота буде направлена в інституційний депозитарій Державного торговельно-економічного університету і збережена в базі даних для майбутньої перевірки плагіату.

30.01.2023 року

